

Historie a obnova zookoutku v lesoparku Amerika ve Františkových Lázních

Jana Kohlová

Ing. Jana Kohlová
autorizovaný architekt pro obor
krajinná architektura, 10 let
praxe v ateliéru FLORART, nyní
samostatná projektanka

Území v blízkosti rybníka Amerika ve Františkových Lázních je historicky krajinně významnou lokalitou, která byla důležitým vycházkovým a výletním místem pro lázeňské hosty i obyvatele Františkových Lázní a blízkého Chebu. V roce 2009 proběhla jeho obnova včetně tradičního zookoutku i původní lesoparkové kompozice.

Již od počátku vzniku lázní se i v okolí Františkových Lázní objevovala snaha nabídnout lázeňským hostům rozptýlení a zároveň i pohoštění. Díky tomu byla v průběhu 19. a začátkem 20. století krajina v okolí Františkových Lázní komponována a její tvůrci využili přírodné konfigurace terénu k výstavbě rozhleden a vyhlídkových míst. V nejbližším okolí Františkových Lázní byla v roce 1891 postavena dřevěná vyhlídková věž na Zelené hoře u Chebu, v roce 1898 vyhlídková kavárna Amerika, v roce 1906 rozhledna Salingburg a v roce 1916 rozhledna Dankwarte. Ke všem těmto místům byly vysázeny aleje a bylo parkově upraveno jejich bezprostřední okolí.

Historie lesoparku Amerika

Území dnešního zookoutku patřilo k nejstarší části tak zvaného městského lesíka, který vznikl v duchu přírodní

krajinně parku koncem 19. století. Již v roce 1860 získala obec Františkovy Lázně pozemky v místě budoucího lesoparku. První dochovaný návrh na městský lesík je součástí kroniky Zkrášlovacího spolku a pochází z roku 1882 od městského zahradníka Antonína Soukupa a kynžvartského Metternichova zahradníka Antonína Staedlera. Tento návrh do kroniky překreslil Gustav Wiedermann, známý architekt, starosta Františkových Lázní a předseda Zkrášlovacího spolku. Zde se také poprvé objevuje název městský lesík Amerika. V této době byly Spojené státy americké po občanské válce a po zrušení otroctví, a tak se stávají vzorem po celém světě; podle Ameriky jsou v té době pojmenovávány například výletní restaurace, lesoparky, lomy a podobně. Již na podzim roku 1882 se započalo s výsadbami, ale teprve v roce 1890 byl dokončen nákup parcel od obyvatel Dolních Loman a Slatiny a byla

vyprojektována cesta ze Slatiny (části Františkových Lázní) na Ameriku. V roce 1898 byla postavena kavárna Amerika v egerlandském (chebském) stylu. V roce 1905 byla dokončena Avenue hraběte Condenhova (též zvaná Westend Avenue), která napojila přímo Františkovy Lázně lesoparkem až ke kavárně Amerika. Dále byl městský lesík doplněn stavbami altánků – v roce 1906 altánem Waldfrieden a v roce 1908 altánem Stella. Tyto a další stavby, jako například lávky, plůtky a lavice, byly typické využitím místní suroviny – březové kulatiny. V roce 1932 vznikl záměr vystavět vedle kavárny Amerika u hájovny zookoutek – Tiergarten, který byl následně zrealizován. Údajně zde byly chovány v kotcích pod hrází rybníka například opice nebo jezevec. V 60. letech byl zookoutek rozšířen dále pod hájovnu a v posledních letech zde byli chováni pštrosi emu, kozy a mufloni. Během socialismu byl původní koncept městského lesíka postupným zalesňováním stírán, zanikly altány, mostky, ale i provozní a kompoziční vazby.

Nástin historie zookoutků a zoologických zahrad

Rané založení zookoutku ve Františkových Lázních je zajímavé i ve vztahu k chovu cizokrajných zvířat v šlechtických oborách a následnému zakládání zoologických zahrad. O chov cizokrajných zvířat byl velký zájem již od konce 19. století, ale chov byl realizován pouze v soukromých zahradách a oborách šlechty. Tak například byli již v roce 1874 chováni shetlandští koně v Jabkenické oboře a následně se zde kníže Alexander Thurn-Taxis pokoušel o chov indických jelenů axis, pštrosů emu (1904), bizonů a amerických jelenů wapiti (1908). V roce 1914 byl v Ústí nad Labem otevřen pro veřejnost soukromý Lumpeho park, který byl v podstatě přírodní ptáčí rezervací. Pro ústeckého podnikatele a obchodníka Heinricha Lumpeho, který byl záněceným ornitologem, byl inspirací pro založení tohoto parku článek ve Vídeňských listech, který pojednával o činnosti průmyslníka Henryho Forda z Detroitu, známého milovníka přírody.

Realizace veřejných zoologických zahrad se stala módní především za první republiky. V Liberci v roce 1919 vznikla nejstarší zoologická zahrada v Československé republice a následně se objevovaly další – v roce 1926 pražská zoologická zahrada a zoologická zahrada v Plzni, v roce 1937 založil kníže Adolf Schwarzenberg zoologickou zahradu u zámku Obora v Hluboké nad Vltavou. Založení zookoutku ve Františkových Lázních v roce 1932 tak sahá do nejstarší historie zookoutků a historických zahrad v České republice.

Obnova zookoutku

Vzhledem k neodpovídajícímu technickému, provoznímu, ale i estetickému stavu bylo stávající zařízení zookoutku shledáno jako zcela nevhodné k dalšímu chovu zvířat a bylo rozhodnuto o celkové regeneraci navazujícího území a výstavbě nového zookoutku. Hlavní priori-

tou bylo obnovení tradičního zookoutku i původní lesoparkové kompozice s exotickými dřevinami a včlenění nových aktivit do areálu – dětského hřiště, přírodního cvičiště, naučné stezky a dendrologické stezky. Řešené území bylo vymezeno podél hráze rybníka mezi historickým objektem restaurace Amerika a nově obnovovaným areálem autocampingu.

Celkový koncept území vychází z historického zaměření na americký kontinent a toto se odráží nejen v chovném programu, ale i ve výtvarném zpracování mobiliáře, informačního systému a dětského hřiště, které svým zpracováním vytváří iluzi střední Ameriky předkolumbovské éry. Autorsky tyto objekty zpracoval Pavel Cupák. Objekty jsou navrženy jako velké bloky s jemnou reliéfní řezbou, která je podpořena barevným provedením s tóny červené, modré a žluté. Všechny objekty jsou z dubového masivu, velmi jednoduché a odolné vandalismu. Součástí dětského hřiště je také kamenné pitko ve tvaru rybí hlavy z žulového masivu.

Na hlavní kompoziční osu území lesoparku (promenádní cestu z Františkových Lázní – Westend avenue) navazuje v místě kruhového objezdu osa nová, která vytváří páteř nového zookoutku a zároveň přírodní promenádní osu podél rybníka Amerika směrem k obnovovanému autocampingu. Na začátku nové osy jsou umístěny dvě stavby – provozní budova se stájemi a altán, které svým odsazením a spojovací pergolou vytvářejí pomyslnou bránu do zookoutku. Umístění provozní budovy vychází z principů situování stávajících staveb podél hráze rybníka (restaurace Amerika a hájovny). Koncept řešení usiloval především o optimální situování objektů a jejich vztah k okolí. Všechny stavby svým charakterem vycházejí z hospodářských staveb v regionu, ale přitom působí moderně a čistě v pojednání hmot i detailu. Jsou navrženy jako dřevostavby se „zelenými“ střechami, aby se lépe začlenily do okolní krajiny. Vstupy do stájí, seníků a skladu krmiv jsou řešeny posuvnými vraty.

Objekty jsou napojeny na elektrickou energii a vodovodní síť. Odkanalizování staveb je navrženo do dvou nových jímek. Prostory provozní budovy a porodnu je možno temperovat elektrickým topením. Ve stájích jsou pro zvířata automatické napáječky, jesličky, koryta na krmivo a držáky na liz.

Areál zookoutku se skládá ze dvou voliér a dvou výběhů pro chovanou zvěř – lamy, bernešky, kachničky karolinské, sovice sněžní, mývaly severní a jeleny wapiti. Od chovu jelena wapiti se prozatím upustilo a nahradil se chovem shetlandských koňů. Celková výměra chovného zařízení je 4 447 m². Součástí areálu je dále provozní budova (76 m²), altán (15,7 m²), vstupní pergola a stavba stáje ve výběhu pro jelenovité (40 m²). Základním principem vymezení výběhů jsou okružní komunikace s několika odpočívadly, z nichž lze zvířata pozorovat. Oplocení výběhů je navrženo dřevěné s pletivem (výška podle chovaných zvířat 115 cm, 410 cm, 185 cm) v kombinaci s elektrickým ohradníkem. V jednotlivých

Zookoutek v lesoparku Amerika ve Františkových Lázních

Autorský kolektiv: Ing. Jana Kohlová (celkový koncept území), Ing. arch. Lenka Mašková (dřevostavby), Pavel Cupák (mobiliář a dětské hřiště)

Specializace: Ing. Jiří Benda (pozemní stavby), Ing. Jan Hovorka (dopravní stavby), Ing. Jiří Stehlík (elektrotechnická zařízení), Vlastimil Amcha (vodní hospodářství), Ing. Jana Řezníková (vodo- a hospodářské stavby), MVDr. Přemysl Rabas, Iveta Rabasová (chovný program)

Místo realizace: Lesopark Amerika, Jezerní ulice, 351 01 Františkovy Lázně

Investor: Město Františkovy Lázně, Nádražní 208/5, 35101 Františkovy Lázně
Hlavní dodavatel: Gardenline, s.r.o., Na Valech 784, 412 01 Litoměřice-Předměstí

Termín dokončení: 12/2009

Lesní altán Schutzhütte
Waldfrieden z roku 1906
(z archivu Městského muzea)

výběžích jsou umístěna různá specifická zařízení pro zvířata jako například přístřešek pro sovy, koupací a napájecí jezírko, krmítka, podesty na stromech apod. Chovný program expozice zvířat se zaměřením na faunu amerického kontinentu vznikl za odborné pomoci MVDr. Přemysla Rabase – bývalého ředitele Podkrušnohorského zooparku Chomutov, a Ivety Rabasové – hlavní zooložky tamtéž.

Naučná stezka

Celým řešeným územím prochází naučná stezka, která obsahuje 13 informačních tabulí s popisem jednotlivých témat. Tato témata se týkají jak samotného zookoutku, tak i dalších zajímavostí v nejbližším okolí – architektury a krajiny Egerlandu, historie lesoparku Amerika, těžby slatiny, flory a fauny slatinného území apod. Do trasy naučné stezky jsou tak včleněny nové aktivity – areál expozice zvířat (zookoutek), přírodní cvičiště, přírodní stezka (ekostezka), stezka vjemů, dendrologická stezka, ale i povalový chodník slatinným územím nebo pozorovací molo na rybníku Amerika.

Naučná dendrologická stezka

V lesoparku Amerika a blízkém okolí Františkových Lázní rostou mnohé cizokrajné dřeviny, především z amerického kontinentu, které jsou pozůstatkem rozsáhlé činnosti Zkrášlovacího spolku. Zcela typické jsou zde borovice vejmutovky, červené duby, douglasky, jedle obrovské nebo stříbrné javory. Podél cest v nově vybudovaném areálu jsou vysázeny cizokrajné americké dřeviny prezentované ve formě naučné dendrologické stezky. Tyto výsadby dotvářejí naučný charakter místa a odkazují i na tradiční výsadby exotických dřevin v lesoparku na konci 19. století a počátku 20. století.

Realizace stavby

Investorem celé stavby bylo Město Františkovy Lázně a stavba byla realizována z Regionálního operačního programu Severozápad v roce 2009. Ve výběrovém řízení zvítězila firma Gardenline, s.r.o., celá stavba byla realizována během pouhých deseti měsíců. Celkové náklady činily asi 25 mil. Kč, během stavby nevznikly žádné vícenáklady. Zookoutek se již během realizace stal vyhledávaným místem obyvatel i lázeňských hostů ve Františkových Lázních.

1 Boční pohled na provozní budovu

2 Pohled na provozní budovu s vstupní pergolou a altánem

3 Dětské hřiště od Pavla Cupáka

4 Povalový chodník slatinným územím

5 Vyhlídkové molo na rybníku Amerika

